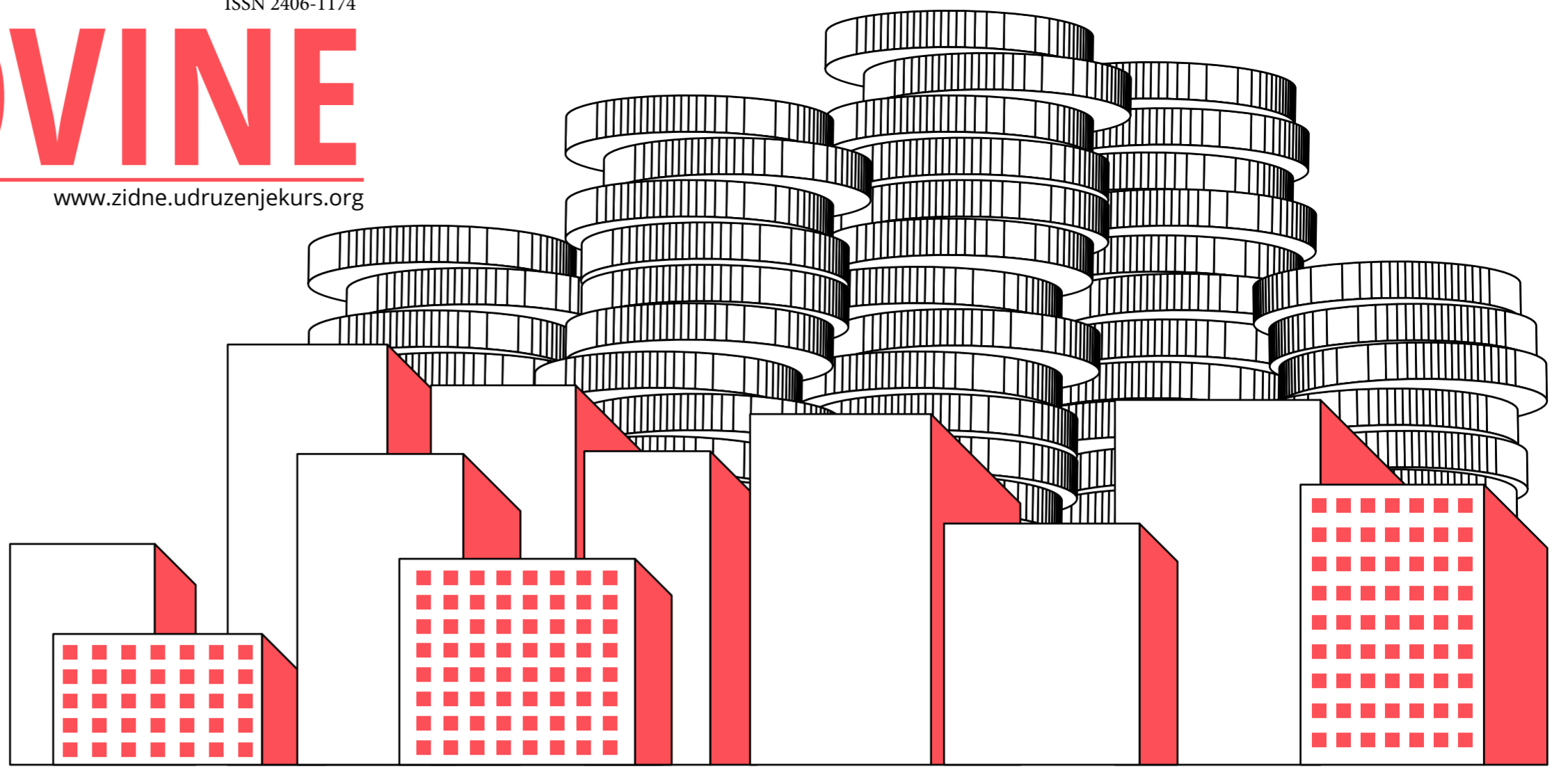
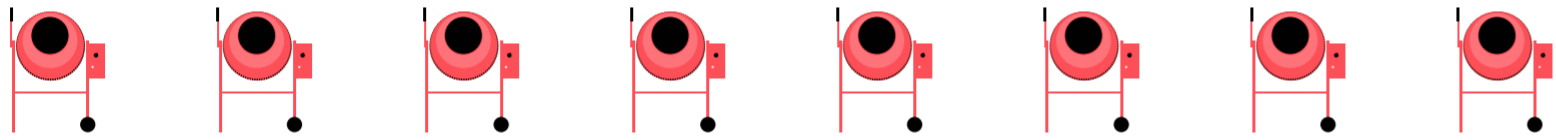

O STAMBENOM PITANJU

Tekst: Ana Vilenica
Ilustracije: KURS

Stambeno pitanje je u lokalnim borbama često zapostavljeno. Pitanje stanovanja danas je pitanje nemogućnosti artikulacije interesa pojedinaca i društvenih grupa kao zajedničkih, kolektivnih interesa. Stanovanje je danas prostor za sticanje i distribuciju bogatstava, mesto klasne, rodne i rasne opresije, ali i pretpostavka reprodukcije našeg svakodnevnog života. Radi se o važnom strukturalnom pitanju koje je neophodno prisvojiti kao neodvojivi deo dinamike političkog delovanja jer bez uključivanja ovog pitanja — nema sistematske društvene promene.

GDE SU NAŠI STANOVNI?

Privatizacija u Srbiji otpočela je privatizacijom stambenog prostora, kao delom sveopšteg nelegitimnog i neustavnog procesa prvobitne akumulacije kapitala koji su sprovele nove političke i ekonomske elite u Srbiji. Masovno privatizovanje stambenog fonda Jugoslavije 1990-ih godina primer je državno orkestriranog razvlašćenja društvenog vlasništva kroz individualnu akumulaciju. Ovo je jedan od načina na koji je delimično ostvaren princip „zajedničkog“ žrtvovanja i zamenjen eksplicitno kapitalističko-svojinjskim društvenim odnosima u kontekstu šireg procesa tranzicije i stvaranja kapitalizma periferije.

U Jugoslaviji je stanovanje bilo koncipirano kao bazično pravo unutar proizvodnih odnosa zasnovanih na industrijalizaciji i podruštvljenim sredstvima za proizvodnju, a stanovi su dodeljivani radnicima na stalno korišćenje. Socijalna dobra, uključujući i stanove, delila su se na osnovu radnog angažmana. Ostvarenje ideala pune zaposlenosti, pa time i ideala univerzalnog prava na stan, bilo je otežano ekonomskim problemima koji su proizveli deficit stanova, ali i uvođenjem klasnih odnosa kroz privilegovanje određenih grupa radnika, onih s višim obrazovanjem,

na boljim radnim mestima, zaposlenih u uspešnijim preduzećima i onih na partijskim funkcijama. Oni koji nisu uspevali da se dobro pozicioniraju na rang listama mogli su da reše svoje stambeno pitanje putem subvencionisanih pozajmica i kredita za kupovinu stana, ili su pribegavali neplanskoj gradnji, koja se tolerisala, što je rezultiralo relativno velikim procentom stanovlasništva. One bez krova nad glavom, kojih je u Jugoslaviji bilo u manjem broju, sistem je uglavnom ignorisao.

Otkup stanova sproveden početkom 1990-ih zakao je nasleđenu nejednakost i dodatno je produbio upisivanjem nejednake tržišne vrednosti u stečeni stambeni prostor. Velika većina stanova otkupljena je po simboličnim cenama, što je doprinelo stvaranju masovnog stanovlasništva u kome dominiraju vlasnici stanova s niskim primanjima. Paralelno s procesima rapidne deindustrijalizacije, masovnog gubljenja posla, hiperinflacije i siromašenja stanovništva, stanovlasništvo je postalo s jedne strane strategija preživljavanja, a sa druge mesto domestikovanja novih neoliberalno-kapitalističkih odnosa i preventiva potencijalnih socijalnih nemira.

PPERIFERIJSKI NEOLIBERALNI REŽIMI STANOVANJA

Oko 83% domaćinstava u Srbiji živi u sopstvenim stanovima, a ideologija stanovlasništva sastavni je deo novih stambenih režima. Većina individualnih vlasnika nije u mogućnosti da finansira održavanje stanova, znatan je procenat prenaseljenih stanova, a mnogi nemaju osnovnu infrastrukturu. Posledica novih prostornih transformacija i režima stanovanja je i činjenica da je u Srbiji prema popisu iz 2011. registrovano deset posto onih koji žive kao beskućnici: bez krova nad glavom, u privremenom smeštaju, u nesigurnim uslovima i neadekvatnim stanovima. Kad je u pitanju stanovanje, najugroženiji su oni bez zaposlenja, pripadnici manjinskih grupa, pre svega Romi, oni bez podrške proširene porodice, ali i jednoroditeljske porodice, čiji su nosioci u najvećem broju žene. Poseban problem predstavljaju slučajevi privatizacije bivših socijalističkih preduzeća s kojima je država zajedno prodala i radnički stambeni prostor sa sve bivšim radnicima, koji danas žive pod svakodnevnim pretnjama od gubitka krova nad glavom.

Stambeno pitanje danas se primarno rešava individualno na tržištu, a najveći broj onih koji nemaju rešeno

stambeno pitanje nisu u mogućnosti samostalno da ga reši pod tržišnim uslovima. U Srbiji se 2008. godine na stanovima zarađivalo najviše na svetu, jer su sve troškove koje je trebalo platiti državi investitori prebacivali na teret kupaca. U neprestanom nastojanju da smanje troškove, investitori u velikom broju zaobilaze i zakonsku regulativu, oslanjaju se na neformalne kanale i koruptivne prakse, grade nekvalitetnim materijalima, a ne prežu ni od toga da isti stan prodaju nekoliko puta različitim vlasnicima. Posledica kriminalizovanog načina rada je da je kupovina stana postala opasna igra s neizvesnim ishodom.

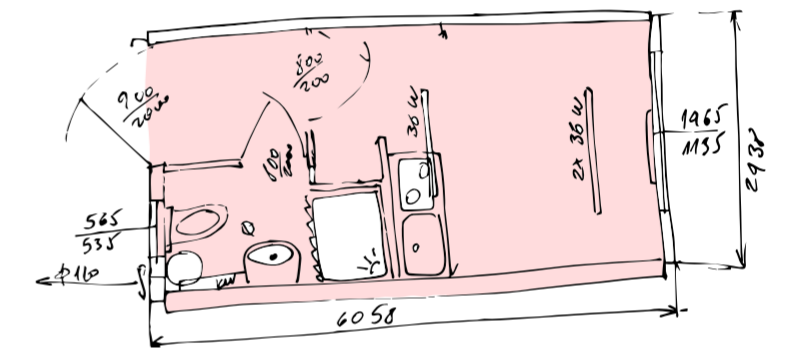
Važan osnov kućevlasništva danas u Srbiji jeste proširena porodica. Veliki je broj onih koji do stana dolaze zahvaljujući svojim roditeljima, koji često svoj stan menjaju za dva manja, ili se deo novca ulaže u kupovinu nove nekretnine. Manji je broj onih s nešto višim primanjima koji ulaze u opasnu igru kupovine nekretnine na tržištu uz pomoć stambenih kredita s ogromnim učešćem i ratama koje prevazilaze mogućnosti većine. Sve je veći broj onih koji zbog gubitka posla nisu u mogućnosti ⇒

⇒ da plaćaju rate za stan i zbog toga bivaju izbačeni iz svog stambenog prostora. Kao rešenje ove situacija država Srbija planira da ponudi prodaju nenaplativih kredita firmama koje se bave uterivanjem dugova. U toku su pregovori s kompanijom Goldman Sachs, poznatoj po tome da se obogatila kladenjem na krah tržišta nekretnina 2008. godine.

S druge strane, nefunkcionalni sistem socijalne stambene politike pokušava da obuhvati sve one koji svoje stambeno pitanje ne mogu da reše na tržištu, i da pokri rupe koje su posledica neodrživosti celokupnog sistema, koji je proizveo veliki broj onih koji nemaju uslove za dostojanstven život. Država, s jedne strane, deo sredstava ulaže u stambene subvencije za one sa srednjim primanjima, dok se problemi onih na socijalnom dnu rešavaju sporadično i neadekvatno. Takva politika proizvela je rešenja kao što su nasilno raseljavanje romskih naselja u kontejnerska naselja po obodu Beograda, gde petočlana porodica živi u 12m2, a deset porodica deli jedan sanitarni kontejner već dve godine. Socijalnim stanovima koje gradi država subvencionišu se pre svega oni koji imaju primanja i mogu da uđu u otkup stanova, dok zanemarljiv broj stanova ostaje u javnom povlašćenom rentijerskom sektoru. Oni koji preživljavaju od socijalne pomoći zbog neadekvat-

nog sistema socijalne zaštite, kojim je definisano da se socijalna primanja dobijaju devet meseci godišnje, pod stalnom su pretnjom izbacivanja iz svojih domova zbog nemogućnosti da plate račune. Situaciju dodatno komplikuje nova radna obaveza koju je država uvela za sve koji primaju socijalnu pomoć. Poseban problem predstavlja činjenica da je jedan od ciljeva socijalne stambene politike podsticanje građevinske industrije s najgorim uslovima rada kao mere zapošljavanja.

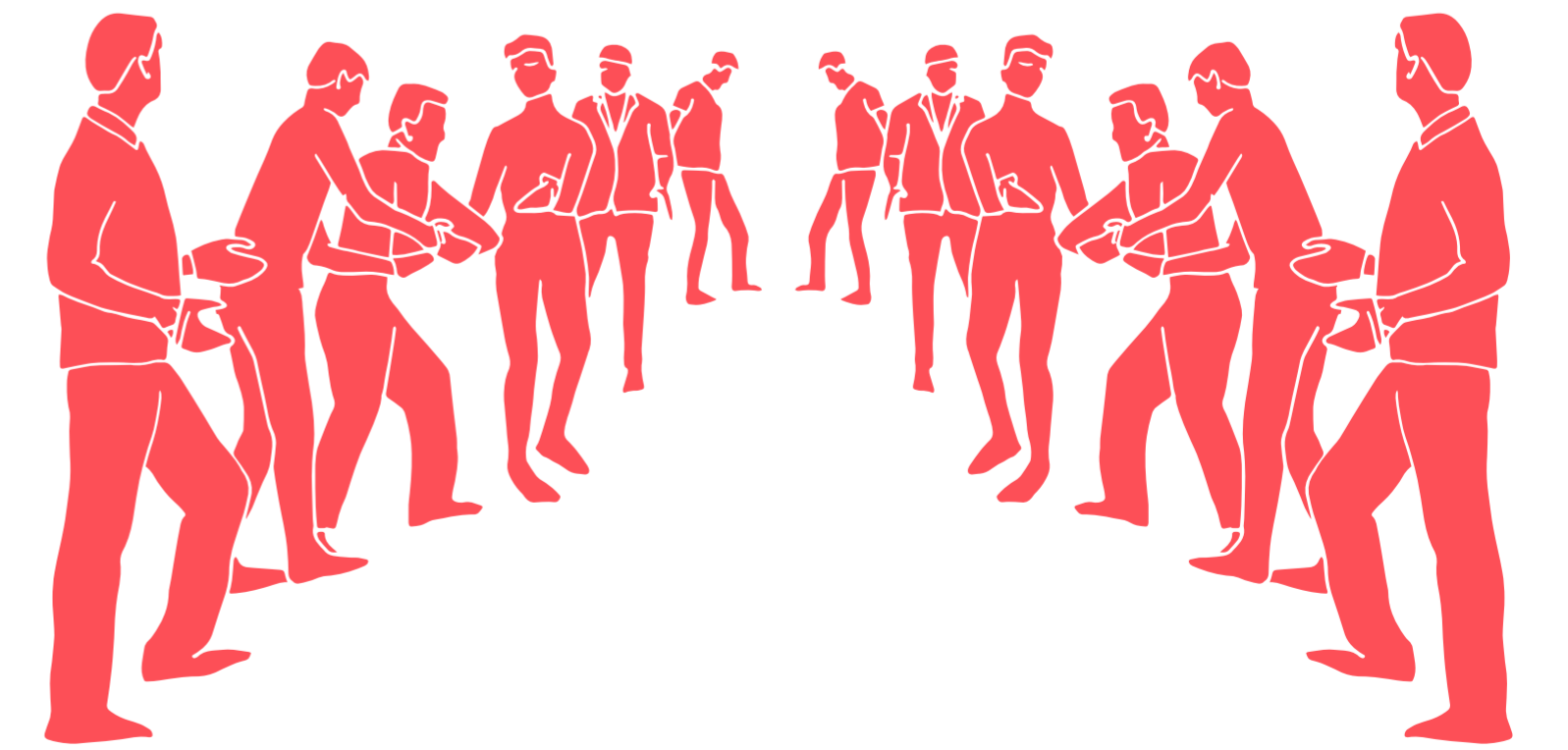
Važan problem u sistemu stanovanja predstavlja i privatni rentijerski sektor, koji je potpuno neregulisan i spada u domen crnog i sivog tržišta, što one koji iznajmljuju stanove dovodi u vrlo ranjiv položaj. Novi megaprojekti u privatno-javnom partnerstvu kao što je „Beograd na vodi“ dodatno pogoršavaju ovu situaciju i utiču na stvaranje nove klasne geografije grada podsticanjem proizvodnje luksuznih stanova koje ogromna većina ne može sebi da priušti.

BORBA ZA STANOVANJE

Pitanje stanovanja je sistemsko, i ne može da se reši izolovano i pojedinačno. Uz podršku države, sve je veća ekonomska i politička dominacija spekulativnog finansijskog kapitala u oblasti stanovanja i urbanizacije, koji određuje život u gradu i odabira ko može da živi u njemu. Aktuelna situacija pokazuje da je rešavanje stambenog pitanja putem tržišnog modela zasnovanog na socijalnom čišćenju apsolutno neadekvatan i neizdrživ, moglo bi se reći i smrtonosan imajući u vidu da je samo u toku prošle godine u stambenim objektima izgrađenim od neadekvatnih materijala u požarima stradalo jedanaestoro dece. Stoga pitanje stanovanja nameće neophodnost stvaranja nove socijalne arhitekture koja bi mogla da uključi sve one koji proizvode i reprodukuju urbani život, koja bi obezbedila nove formule za kolektivno rešavanje stambenog pitanja svih stanovnika, a ujedno omogućila nove eksperimente u domenu svakodnevnog suživota i rada. Da bi se to dogodilo, pitanje stanovanja se mora repolitizovati. Važan deo toga mogao bi da dođe iz omasovljenja svakodnevnog borbe

protiv nasilnog iseljavanja i neadekvatnog raseljavanja stanovništva, razvijanja solidarne samopomoći, kao i iz političke radikalizacije borbi protiv problematičnih megaprojekata, uz artikulisanja zahteva za socijalno stanovanje za sve i hitno rešavanje stambenog problema onih kojima je to najpotrebnije. Znatan doprinos mogle bi da daju i samoorganizovane inicijative stanara vezane za upravljanje zajedničkim prostorom, ali i samoorganizovane inicijative na polju stanogradnje u kojima postoji volja za drugačijim promišljanjem stambenog pitanja i stanovanja, stvaranje nove socijalne kohezije i drugačijih vlasničkih odnosa. Stvaranje kolektivnih rešenja za samopomoć i kolektivnih samoupravnih modela može predstavljati važno mesto osnaživanja i izgradnje budućeg pokreta, potencijalno mesto za eksperimentisanje s drugačijim vidovima stanovanja, života i međusobne brige, nasuprot tržišno proizvođenom stilu života u okviru patrijarhalno-nuklearne porodice; mesto osnaživanja ugnjetavanih klasa za borbu koja uključuje sistematske društveno-ekonomske promene u pravcu jednakosti za sve.

Mina Petrović, "15. Serbia", u: Josef Hegeud, Martin Lux, Nora Teller (eds.), *Social Housing in Transition Countries*, Routledge, London, 2013.
Sreten Vujović i Mina Petrović, "Belgrade's post-socialist urban evolution: Reflections by the actors in the development process", u: Kiril Stanilov (ed.), *The Post-Socialist City*, Springer, Dordrecht, 2007.
Dubravka Sekulić, *Glatz Nicht so Romantisch: On Extralegal Space in Belgrade*, Jan van Eyck Academy, Maastricht, 2013.
Jovana Vuković, "Spacijalna marginalizacija i segregacija Roma/kinja i drugih manjina u stambenim politikama", u: *Svar - Časopis za teorijske prakse* br. 6, 2014.
Mirjana Bobić, *Beskućnici*, RZS, Beograd, 2014.
Borđe Mojavić, *Stanovanje pod zakup*, PUR, Beograd, 2011.

ZIDNE NOVINE.
Izdavač: Udruženje Kreativno usmereno rešavanje situacije (KURS) Dorda Lobačeva 7, Beograd;
kurs.org@gmail.com; www.udruzenjekurs.org
Uredništvo: Miloš Milić, Mirjana Radovanović;
Lektura: Stanislava Mijić
Grafičko oblikovanje: KURS
Štampa: SGR Standard2, Beograd
Tiraž: 300

Projekat je finasiran iz budžeta Republike Srbije - Ministarstva kulture i informisanja.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
316.7:766

ZIDNE novine / Udruženje KURS. - God. 1, br. 1 (nov. 2013): - Beograd (Dorda Lobačeva 7) : Udruženje KURS, 2013. (Beograd : Standard 2). - 1 presavijen list : ilustr., u boji ; 66 x 47 cm

ISSN 2406-1174 = Zidne novine (Udruženje KURS)
COBISS-SR-ID 210632972

★
PROTEST

PREUZI SREDSTVA
PROIZVODNJE

NASILNO
ISELJAVANJE

Nasledstvo

STANOVANJE

Kredit

REPOLITIZUJ
PITANJE
STANOVANJA

BORBA PROTIV
MEGAPROJEKATA

DUŽNIČKO
ROPSTVO

UDRUŽI SE

ZAPOČNI BORBUI